

РЕЦЕНЗИИ / REVIEWS

Велка ПОПОВА

(Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“)

**(ОТ)НОВО ЗА КАТЕГОРИЯТА ВИД
НА БЪЛГАРСКИЯ ГЛАГОЛ: ОРИГИНАЛЕН
АВТОРСКИ ПРОЧИТ ПРЕЗ ПРИЗМАТА
НА ФУНКЦИОНАЛНО-СЕМАНТИЧНАТА
ГРАМАТИКА**

(Красимира Чакърова. *Категорията вид на глагола в съвременния български език*. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2025. ISBN 978-619-281-013-9.)

Velka POPOVA

(Konstantin Preslavski University of Shumen)

**(RE)VISITING THE CATEGORY OF VERBAL
ASPECT IN BULGARIAN: AN ORIGINAL AUTHOR'S
INTERPRETATION THROUGH THE PRYSM OF
FUNCTIONAL-SEMANTIC GRAMMAR**

(Chakarova, Krasimira. *The Category of Verbal Aspect in the Modern Bulgarian Language*. Plovdiv: Plovdiv University Press “Paisii Hilendarski”, 2025. ISBN 978-619-281-013-9.)

В началото на 2025 година излезе от печат книгата на проф. Красимира Чакърова „Категорията вид на глагола в съвременния български език“, която може по достойнство да се определи като значим и ценен принос за българистичната езиковедска традиция. Авторката е знакова за българската филологическа наука фигура. Със своята всеотдайност и посветеност на изучаването на морфологията на съвременния български език Красимира Чакърова се нарежда сред водещите специалисти в тази научна област. В рецензираната монография тя насочва своето внимание

към вида на глагола – една изключително сложна и противоречива категория, която често попада в ползването на учените.

Веднага трябва да отбележим, че от всички категории на българския глагол видът е най-специфичната и сложна категория, чието осмисляне се оказва предизвикателство за изследователите през различните периоди от развитието на родното езикознание. В нашето съвремие сред лингвистите, които приемат това предизвикателство, съвсем естествено попада и Красимира Чакърва. Тази важна и ключова за българската морфологична наука тема не е нова за изследователските търсения на Красимира Чакърва и връщането към нея в рецензирания труд може да се определи като естествено продължение на предходни изследвания. Богатият личен опит на авторката, натрупан по време на проучванията върху езиковите средства за изразяване на вербална количественост, изграждащи едно от субкатегориалните полета в рамките на аспектиалността (вж. Кр. Чакърва. Аспектиалност и количество. Велико Търново: Фабер, 2003), както и задълбоченото познаване на научната традиция се оказват солидната база за разширяването на традиционните разбирания и извеждането на нови идеи при описанието на комплицираната категория вид на глагола в съвременния български език.

Цялостното впечатление от труда е положително. Предложено е оригинално и задълбочено изследване, базирано както на богата емпирична база, така и на съвременни теоретични модели и конструкти. Успешно е приложен иновативният функционално-семантичен изследователски метод, създаден от А. В. Бондарко и съчетаващ сполучливо два подхода към езиковите факти: подхода от форма към значение – от една страна, но и от значение към форма – от друга. В термините на тази парадигма при дескрипцията на глаголният вид той е адекватно представен в книгата като специализирана ядрена категория във функционално-семантичното поле на аспектиалността в съвременния български език.

Структурата на монографията включва въведение, три основни глави, заключение, списък на използваната литература. Библиографията, включваща 170 източника на български, руски, английски, немски, полски, чешки, демонстрира широката информираност на авторката по разработваната в труда тема. В хода на изложението на първата глава тя успява пълноценно и аналитично да проследи проучванията върху българския глаголен вид в граматичната литература от Възраждането до наши дни с акцент върху приносите на знакови за съответния период автори.

Втората глава, посветена на глаголният вид като ядро на функционално-семантичната категория аспектиалност, е построена много рационално. В началото се определят границите на тази категория с оглед на

съвременния български език и се коментират съставът и структурата на съответното функционално-семантично поле. То е дефинирано като широка езикова сфера, обединяваща разнообразни средства за изразяване на „характер[а] на протичането и разпределението на действието във времето“ (Пешковски 1956: 105), и заедно с това – като групировка от синкатегориални ФСП (пределност, процесност, фазовост, кратност и др.), обединени от този признак. При това е дадена представа за периферийните модификатори в макрополето на аспектиалността: словообразователни, лексикални, морфологични и синтактични, но акцентът е поставен върху дескрипцията на ядрената категория вид на глагола. За идентификацията на тази категория авторката предлага нова дефиниция, според която видът представя действието откъм неговата вътрешна завършеност (комплексност), незавършеност (процесност) или комплексна повторителност (итеративност) независимо от мястото му във времето. Уточнява се, че значенията „незавършеност“ и „комплексна повторителност“ притежават общ семантичен признак – континуативност, но се различават по това, че в неактуален план итеративността винаги може да се трансформира в комплексност, т.е. тя е двувидова по своята същност.

Определено като приносен и новаторски може да се определи опитът на Красимира Чакърва да конструира модел на българския глаголен вид, който е разбиран като тричленна лексикално-граматична категория, формирала се в резултат на сложни взаимодействия между частните функционално-семантични полета в сферата на аспектиалността. В този конструкт наред със същинските видове в структурата на категорията (НСВ и СВ), противопоставящи се помежду си както граматически (некомплексност ~ комплексност), така и лексикалносемантически, итеративът е добавен като „вид“ само в широк смисъл, функционален биаспектив, чиято „видова“ реализация е твърде зависима от контекстовите условия. В граматичен смисъл (и формално, и семантически) той е маркиран не по „видовост“, а по количественост (кратност) – изразява идеята за повторение на дадено комплексно действие без указание за времеви или пространствен предел – и участва в двучленната морфологична категория повтораемост, представена от привативната опозиция итеративност ~ неитеративност.

След аргументираното конституиране на видовите отношения в съвременния български книжовен език в трикомпонентен модел в следващата част на втората глава подробно са разгледани формално-семантичните и функционалните особености на имперфективите, перфективите и граматичните итеративи. На базата на задълбочен анализ е отхвърлена идеята за

видовата дефективност на безпредставъчните имперфективи. За първи път са представени т.нар. допълнителни значения на СВ – еднократност, ефективност и конкретност, функциониращи наред с основното значение – цялостност (комплексност, завършеност) на глаголното действие. Коментирани са разликите между видовото значение „постигната цел на действието (ефективност)“ и значението „резултативност“, както и специфичното взаимодействие между допълнителните значения на СВ и някои начини на действие (едноактен, делимитативен и др.).

След детайлното аналитично представяне на компонентите на българската видова система – несвършен вид, свършен вид и итератив във фокуса на следващата (третата) глава попадат особеностите при функционирането на глаголните видове. При това те са оптимално представени във взаимодействието им с категориите време, таксис и вид на действието. Отделено е внимание на употребите на свършения вид в имперфект, както и на спорния въпрос за противопоставянето имперфект : аорист, определяно от авторката като противопоставяне от неопозитивен тип; като функционално-семантично различие, реализиращо се в сферата на наративността. Тази глава се спира и на употребата на видовете в българската причастна система, както и в т.нар. наративни планове, които носителите на българския език могат да използват при изграждането на свързан текст. Коментирани са също и видовите рестрикции при изразяването на прохибитивност. Поставя се и проблемът за стилистичния потенциал на глаголния вид, който тук е разбран като резултат предимно от транспозитивни употреби.

Приносът на проф. Чакърва за пълноценното изучаване на една от най-сложните категории в българската морфология може да се определи като новаторски и продуктивен. Тя не се ограничава само с теоретичното конструиране на един трикомпонентен модел на глаголния вид, а предлага и неговата емпирична верификация за българския език. Като силна страна на рецензираната монография бих искала да открия и професионалната коректност на авторката при представянето на дискуссионните характеристики на изследвания противоречив и сложен лингвистичен феномен, която ѝ позволява деликатно, но убедително да представи своята концепция. А това намира израз в нейния елегантен научен стил и пунктуалността ѝ при представянето на всеки един от детайлите.

В заключение бих искала да обобщя, че монографията на проф. Чакърва „Категорията вид на глагола в съвременния български език“ е безспорен принос за българистиката. Този солиден научен труд внася рационални нови идеи в осмислянето на категорията вид на глагола в съвременния български език, което определя неговото значение не само

за обогатяването на морфологичната теория, но и за оптимизиране на практиката на преподаването. Достигането на книгата до широката академична аудитория би разширило научния кръгозор и изследователските компетентности на младите хора, би инспирирало и провокирало опитните учени, би оптимизирало съдържанието на учебниците по граматика. С творбата си проф. Чакърва отново ни напомни за своето ярко присъствие в българистиката.

Prof. Velka Popova, PhD

Konstantin Preslavski University of Shumen, Shumen, Bulgaria

e-mail: labling@shu.bg

<https://orcid.org/0000-0001-6222-2416>